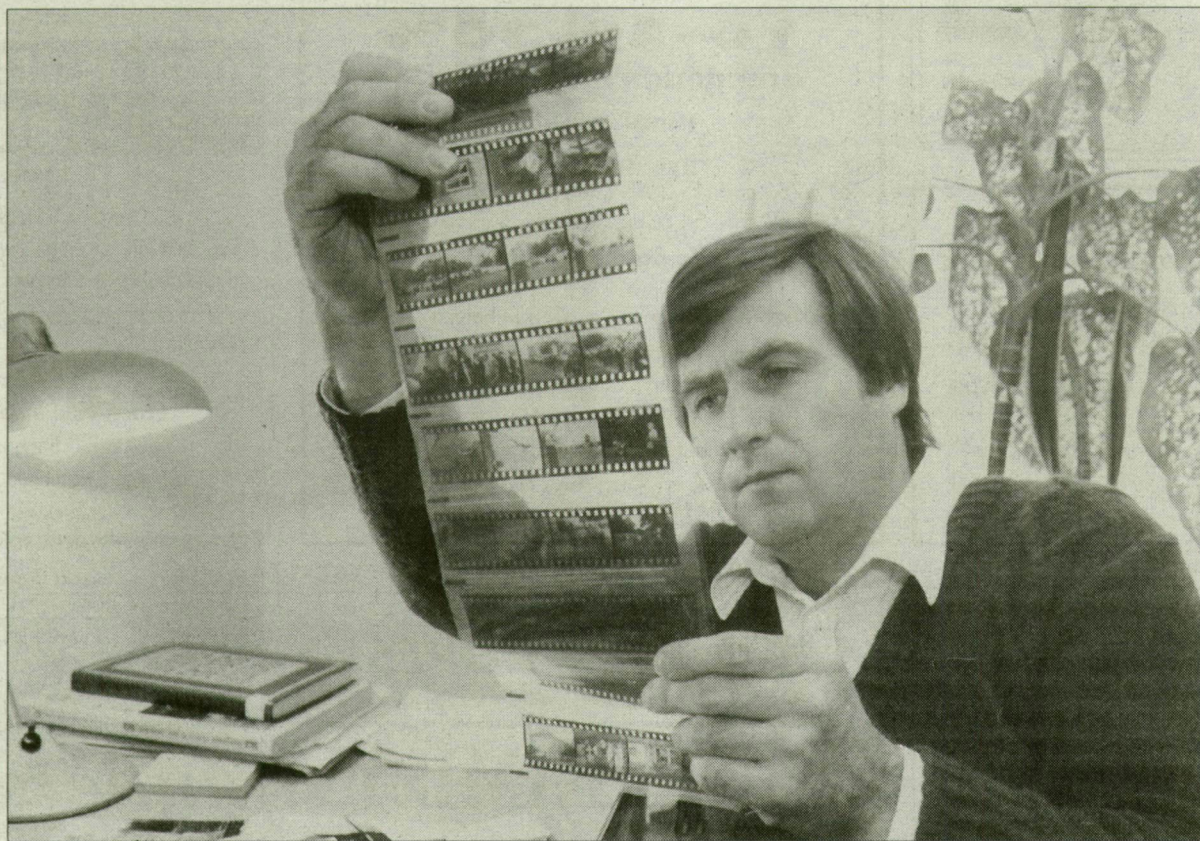

Fodor Ferenc szegedi néprajzkutató muzeológus tavaly augusztusban a Duna-deltába utazott, hogy szorosabb ismeretséget kössön az ott élő lipovánokkal. Az orosz eredetű népcsoport már kétszáz éve él a folyó torkolatvidékén, megőrizve etnikai sajátosságait. A néprajzi tekintetben fehér foltnak számító terület fölfedezésében úttörő szerepet vállalt a szegedi kutatócsoport. Fodor Ferencel a hatnapos út élményeiről beszélgettünk.

● Szegedi néprajzosok a Duna-deltában A lipován „fekete fürdő”

Fodor Ferenc és csoportja igazi fölfedező úton járt. (Fotó: Miskolczi Róbert)

● Honnan jött az expedíció ötlete?

– A Duna tévében láttam egy rövid riportfilmet a Duna-deltavidékéről, az ott élő lipovánokról, akiket úgy mutatott be a film, hogy bármely nemzetközi evezősversenyen, vagy olimpián megállnák a helyüket, lévén halászból élő nép. Elhatároztam, megnézem őket közelebbről. A hetvenes évek óta járok Romániába, Brassó és Gyergyó vidékéig jól ismerem a tájat, társaimmal voltunk már a csángók vidékén is, de ilyen messze még nem jutottam, s arra gondoltam, itt is körül kellene nézni.

● Kik a lipovánok?

– Oroszországból kivándorolt nép, az orosz egyház egyesítését elutasító szakadár csoport egyik tagja. Nevüket vezetőjükről, egy Filip nevű szerzetesről kapták, s a „filipován”, „lipován” név ragadt rájuk. Ez tulajdonképpen gúnynév, hiszen ők máig oroszoknak (is) mondják magukat, megőrizvén anyanyelvüket. Vallási szekták alkottak, amelynek tagjai a régi szertartásokhoz és hithez való ragaszkodásukat néha fanatikus módon, öngyilkossággal fejezték ki. Emiatt persze üldözték is őket. A 17. században, Arhangelszk környékén létre-

jött szekta hosszú bolyongás és számkivetés után délre, a Krímbe is eljutott, majd egy részük Bukovinába és Moldvába települt. A Duna-deltavidékére II. József alatt, a 18–19. század fordulóján jutottak el, s itt azóta is halászból élnek.

● Egy szegedi néprajzost mi vonzott ehhez a távoli népcsoporthoz?

– Orosz szakos vagyok, s már csak ezért is izgalmas feladatnak tűnt föltérképezni az ő világukat. Amikor próbáltunk irodalmat gyűjteni a lipovánokról, hamar kiderült, hogy csaknem teljesen föltáratlan területre léptünk. Itthon csupán egy ornitológus élménybeszámolóját si-

került megszerezni, úgyhogy szinte a „vakvilágba” indulunk. S mint utóbb láttuk, még Romániában sem indult el a Duna-delta vidékének néprajzi föltárása. A ma jellemző nyugat felé fordulás idején különösen fontos feladatnak gondolom a tőlünk keletre, dél-keletre eső vidékek bemutatását. Romániát, s a Balkánt sokan még mindig előítéletekkel nézik, s ezek legyőzésére a tudomány a legjobb eszköz. A néprajzi kutatás pedig nem ismer határokat...

● Az utazáshoz pénz is kell... Honnan kaptak segítséget?

– A Pro Renovanda Cultura Hungariae alaptvány, s

három csőlyospálosi vállalkozó támogatásával szerveztük az utat. Magam is csőlyosi vagyok, s mikor egy este hazamentem, s este elmeséltem a barátaimnak, mit tervezünk, akkor azt mondták, ilyet még nem hallottak, és ők is segítenek. Gémes Imre, Patyi István vállalkozók, s Paplógó Imre gazdálkodó anyagi hozzájárulásával kelthetünk útra.

● Hányan utaztak?

– Velünk volt Ozsváth Gábor, ő végzett néprajzos, Barótról származik, a román nyelvet is beszéli. S jött még két néprajz szakos egyetemista is: Törőcsik István és Csósz László, valamint Paplógó Imre sofőr. Egy Volks-

wagen mikrobuszal mentünk.

● Milyennek ismerték meg a lipovánokat?

– Kedves, barátságos, nyílt szívű nép. Házaik szépen faragott oromzattal díszesek, s jellemző a tetőre szerelt „szélkakas”, amely többnyire galambot, halat, ritkább esetben csikót, vagy más állatot formáz. A halásznak reggel, ha kilépett a háza elé, tudnia kellett, merre fúj a szél, indulhat-e a vízre. Színviláguk igen változatos, tarka, de csöppet sem rikító vagy harsány. Ez a házfalak festésében, díszítőművészetükben, népviseletükben is megmutatkozik. Ünneplő nép: szinte két-há-

rom hetente találunk alkalmat az ünneplésre.

● A deltavidék mely területén jártok?

– Mi a Duna-delta déli ágától is délre, a Razim-tó környékén néztünk körül. A megyeszékhely Tulcea múzeuma mindenben segített bennünket: ingyen szállást is kaptunk egy környezetvédelmi állomás hajóján. Több órnyi video- és hanganyagot, több száz fotót készítettünk. A lipován színtiszta halász nép, de ezt az életformát szinte már csak az idősök képviselik, a fiatalok elvándorolnak szerte az országban, mint a farkaslakiak, vagy a korondiak, s csoportosan elszegődve vállalnak krumpliaszt, erdőirtást. Ezért is fontos a néprajzi gyűjtés, mert még néhány év, és kultúrájuk fölolvad a környezeti hatások miatt.

● A mindennapok szokásából mit sikerült megismerni?

– A halászat, gazdaság, líurgia jellemzői mellett egy igazi érdekességgel is találkoztunk. Egyedül a lipovánokra jellemző a „fekete fürdő”, amely a finn szaunához hasonlít. Azért fekete, mert nem vezet ki a füstöt: ahol újabban már mégis kifelé füstölnek, ott már „fehér fürdőnek” nevezik a szaunát. Ha egy lipován építkezik, előbb készíti el a fürdőt, mint magát a házat...

● Tervezik a visszatérést?

– Természetesen... Ez a pár nap csak arra volt elég, hogy kapcsolatokat keressünk, és megnézzük, hová menjünk vissza. Ha sikerül, a következő útunk már rázóssabb lesz: a deltavidék khileai és sulinai ága közé megyünk. Ott egészen zárt világban élnek lipovánok, azt mondják róluk, talán évenként egyszer jönnek ki a településeikről, amelyek közt már csak hajóval lehet közlekedni...

Nyilas Péter

● Hatvanmilliárd dollár

Alfa űrbázis

● Washington (MTI)

Új együttműködési keret megállapodást írtak alá Washingtonban az Alfa-programban részt vevő országok képviselői: a hatalmas, labdarúgó-pálya nagyságú, négy-százhetven tonnát nyomó űrállomást – amely részben a kelet-nyugati együttműködés új korszakát hivatott jelképezni – 2002-re tervezik felépíteni tizenöt állam együttes erőfeszítésével. A grandiózus program megvalósítása csaknem hatvanmilliárd dollárba kerül. A csütörtökön született egyezmény új alapokra helyezi az Egyesült Államok, Oroszország, Kanada, Japán és az Európai Űrügynökségbe (ESA) tömörült országok együttműködését a kutatóállomás felépítésében, működtetésében és fejlesztésében. Az Alfa-terv tíz évvel ezelőtt fogant meg az emberiség történetének legnagyobb szabású űrkutatási programjaként. A bázis várhatóan negy-öt év múlva kezd meg a teljes üzemelést, és attól kezdve folyamatosan felúrhajós fogja lakni. Felépítéséhez legkevesebb negyven „rakétájárás” indítására és több mint száz részesem beépítésére lesz szükség. Az űrállomás az 1986 óta működő Mir orosz bázis helyét veszi át, egy-szersmind pedig ugródeszkául szolgál majd a Naprendszer tüzesebb feltárásához. A bázis első szerkezeti elemét júniusban indítják útnak: az amerikai finanszírozású, de orosz gyártmányú vontatómodulnak eredetileg tavaly novemberben kellett volna feljutnia az űrbe. A következő, amerikai tervezésű szerkezeti részt – „csomópontállomást” – júliusban tervezik felbocsátani.

Mi a csodát akar Pusztamérges? Hogyan gondolja, hogy 1200 lelkes falu létre majd képes lesz működtetni egy középiskolát? Ki fog oda jelentkezni? A borulató, esetleg irigykedő kérdésekre kitarotán hajtogatta a választ a község polgármestere, Börcsök Antal: – Menni fog ez. Bűn lenne kihagyni a lehetőséget, ha már a rajna-vesztfáliaiak felajánlották, hogy támogatják: a homok hátán szüllessen egy modern, a diákokat, az oktatást maximálisan kiszolgáló középiskola.

A német apanázssal épített pusztamérgesi középiskolában: informatikai központ, nyelvi labor, tankonyhák, varroda – nem akármilyen berendezéssel. A diákok napi 170 forintért kapják a teljes étkezési ellátást – a kollégiummal együtt. Délután is lekötik idejüket a különböző programokkal. A pedagógusok egyben nevelőtanárok is, mivel rendszeresen ügyelnek a kollégiumban.

● Most osztják itt is a felévi bizonyítványt. De ugorjunk vissza a tanévkezdéshez. A község két megye határán fekszik. Honnan jelentkeztek ide a diákok?

– A többség Bács-Kiskun megyéből, Csongrádból mintegy 40 százalékuk – választotta az intézmény igazgatója, Sütöri László. – A

● Pusztamérges és Rajna-Vesztfália

Középiskola a megyehatáron

A pusztamérgesi középiskola diákjainak zöme egyben kollégista is. (Fotó: Miskolczi Róbert)

gimnáziumi osztályokba jelentkezők között tudunk válogatni, a szakiskolába valamennyi érdeklődőt felvettünk. Épül az intézmény következő szárnya, szeptembertől erre szükségünk is lesz, mert egy évfolyammal gyarapodunk. Az idegenforgalmi képzésünk iránt – idegenvezető és hostess felső-

fokú képzéshez, illetve idegenforgalmi ügyintéző szakmához juthatnak majd az itt végzők – nagy az érdeklődés. Tulajdonképpen az a sajátossága az iskolának, hogy a 9., 10. évfolyam után – a mezőgazdasági, falusi vendéglátó szakma megszerzését követően – a diákok akár intézményen

belül folytathatják tanulmányait, és az érettségi megszerzésével is mehetnek tovább a 13. évfolyamra, a szakképzőre.

A direktor közben megjegyezte, éppen szünet van, ha akarunk a gyerekekkel beszélgetni.

● Nem hallottuk a csengőt...

– Nálunk nem csengenek, elvégre minden tanárnak van órája, ez stresszmentes iskola – okosított ki a folyosón a 9/A osztály szóvivője, Molnár Cili. – Többen jöttünk Kiskunhalasról Pusztamérgesre. Látuk, szép az iskola, jól felszerelt, de nem hittük, hogy ilyen jó lesz itt tanulni.

● Mitől olyan jó?

– A tanárok fiatalok, szinte valamennyien 25-26 évesek. Velük könnyen megtaláljuk a hangot. Mivel kollégisták vagyunk, délután is odamehetünk hozzájuk, ha valami problémánk van. Olyan családias az egész.

Osztálytárs, Fazekas Laci pusztamérgesi. Elmondta,

hogy a helyiek egy része attól tartott, ha megnyílik a középiskola, akkor odalesz a falu békéje. A többség azonban örült neki. Az semmi képpen nem lenne jó, ha napi 3 órát kellene buszozni Szegedig meg vissza. Meg a bérlet ára sem 2 forint...

● Milyen képességű gyerekek járnak ide, felveszik-e a versenyt a városi iskolákkal?

– Különösebben nem tudom őket másokkal összehasonlítani, mert ez az első munkahelyem, pályakezdő vagyok – mondta Anydal Andrea tanárnő. – Úgy gondolom, hogy megütik az átlagos gimnáziumi szintet. A nagyszerű feltételek mellett az is előnyt jelent a gyerekek számára, hogy a nyelvórák, egyéb foglalkozások kiscsoportokban történnek.

Varga Csenge tanárnő családjával kiköltözött Pusztamérgesre, szolgálati lakást kaptak.

– Úgy gondolom, az iskola légköre eltér más intézményekétől – magyarázta. – Sokat vagyunk együtt a gyerekekkel, ismerjük őket. Így számos olyan érték fedezhető fel bennük, ami nem közvetlenül a képességekhez kapcsolódik. Nyitottabbá válnak, mint a túlzottan teljesítményorientált iskolában. Jó itt tanítani. Egyébként pedig kezdünk megbárátkozni a községgel is.

Most zárják az első félévet a pusztamérgesi középiskolában.

V. Fekete Sándor